

Стефановић Ненад*

<https://orcid.org/0000-0002-7899-9585>

Вулетић Владимир**

<https://orcid.org/0009-0003-2904-7080>

Милојевић Горан***

<https://orcid.org/0000-0003-3752-9883>

УДК: 347.26:(37)

Прегледни рад

DOI: 10.5937/ptp2602147S

Примљено: 17. мај 2026.

Одобрено за објаву: 28. мај 2026.

Странице: 144–157

РИМСКИ ПРАВНИ ТЕМЕЉИ САВРЕМЕНОГ ИНСТИТУТА ЛИЧНИХ СЛУЖБЕНОСТИ

*...модерно европско право плочи
под Јустинијановом заставом.¹*

АПСТРАКТ: Иако изворно службености нису настале у римском праву, већ много раније, оно је поставило правне темеље, како овог тако и већине правних института, који су на таласу римске правне историје и традиције реципирани у савремене правне системе, укључујући и постојећи правни систем у Републици Србији. Након поделе Римског царства Србија се политички, културолошки, религијски и правно ослањала на источни део царства, тзв. Ромејско царство, познатије под именом Византија. Иако је у почетку средњовековно српско право било архаично, махом обичајно, рецепцијом института из византијског права, службености полако проналазе своје место у праву средњовековне Србије. Велики значај у рецепцији института римског права обележило је доношење Српског грађанског законика 1844.

*Ванредни професор, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: nenad@pravni-fakultet.info

**Ванредни професор, Универзитет у Београду, Правни факултет, Београд, Србија, имејл: amicusbg@gmail.com

***Доцент, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, Србија, имејл: milojevic@ptfbeograd.edu.rs

 © 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

¹Станојевић, О. (2003). *Римско право*. Сарајево: Правни факултет Универзитета у Сарајеву, стр. 95.

године, имплементацијом традиционалних института римског права, посредним путем, преко Аустријског грађанског законика. Савремено српско право и данас плови под једрима римског права и, као такво, спада у породицу европскоконтиненталних права, које своје порекло, дух и традицију проналази у римском државном и правном наслеђу. На тај начин, Римско царство, као колевка савремене цивилизације, кроз своје правне институте, живи и данас. Римско право је познавало два облика службености: стварне (земљишне) и личне. Циљ коаутора јесте да употребом историјског, аналитичког и компаративног метода прикажу историјски развој и значај института личних службености од периода римског права до савремених легислативних решења, а све у намери да укажу на универзалност римске правне заоставштине.

Кључне речи: *службености, римско право, Српски грађански законик, правна историја.*

1. О универзалности и рецепцији римског права

О значају римског права и о његовом утицају на савремено право написано је много текстова у правној литератури, те се са правом намећу питања: Колика је стварна улога римског права и колики је његов утицај на позитивно право? Да ли је основано уопште говорити о универзалности римског права? Одговор на ова питања прилично је једноставан простом компарацијом института грађанског права у античком Риму и данас. Један од тих института јесу и службености – *servitutes*. „Институт службености, иако један од најстаријих, налазимо још у Закону 12 таблица, па све до Јустинијановог права, има универзални карактер. Скоро да нема ниједног института римског права који је у тој мери постао саставни део модерних права“ (Станковић & Владетић, 2018, стр. 388). „Римско право припада ризници антике, спада у најважнија достигнућа старог века, уз грчку филозофију и уметност, не само по унутрашњим вредностима, већ и по утицају на правну историју Европе и света. Али оно није дошло ниоткуда, као ни грчка филозофија, уосталом“ (Станојевић, 2003, стр. 5). „Латинска правна терминологија је општеприхваћена у савременој правној науци, а све захваљујући генијалности римских правника, који су на концизан и јасан начин, путем сентенци и максима, успели да објасне елементарна правна начела и појмове“ (Стефановић, 2025, стр. 19). Анализа римског правног наслеђа пружа јединствену прилику да се његова улога и његов значај изнова ревидирају и преиспитају, а све у намери да се још једном

укаже на значај римског права и да се глорификује савршенство правног система чији институти опстају више од два миленијума.

Рецепција римског права, међутим, није била ни брза ни систематична. Текла је парцијално и прилично спонтано, условљена реалним потребама за правним регулисањем друштвених односа ван обичајног права. „Германски народи који су основали државе на територији Западног римског царства имали су своје обичајно право. Римско право затеченог романизованог становништва, као и оно кодификовано у зборницима германских владара, задржало се још неко време у пракси, али је на крају, потиснуто германским обичајима, било заборављено. Захваљујући цивилизацијском развоју тих народа, јавила се потреба за развијенијим правом, па се у пракси почињу поново примењивати правила римског права, која су правне школе, почев од глосатора, сачувале из заборава. Прихватан је онај део римског права који је уређивао нове односе, које обичајно право није регулисало“ (Маленица & Деретић, 2011, стр. 127). Највећи значај у рецепцији имала је Јустинијанова кодификација. „У зборнику *Corpus iuris civilis* кодификована је целокупна правна заоставштина класичног римског периода и на тај начин у оригиналном облику сачувана су најзначајнија достигнућа правне теорије римских правника поменутог периода“ (Зорић & Жупљанић, 2019, стр. 82). „Успостављање универзалног римског царства било је вечита тежња Византинаца. Овој тежњи Јустинијанова рестаурација дала је највеличанственији израз. Стога је она увек остала у свести Византинаца као најславнија успомена“ (Острогорски, 1969, стр. 88).

Рецепција римског права одвијала се постепено и у етапама. Како то Оболенски примећује „Прихватање византијског права у земљама источноевропске заједнице може се посматрати у контексту две шире историјске појаве: ширења византијске цивилизације у тим земљама и *прихватања* римског права у целој средњовековној Европи. Византијско право, ма колико да је прерађивано и тумачено током историје Царства, остало је чврсто засновано на Јустинијановој кодификацији римског права. Исто основно право које је преовлађивало у источној Европи током средњег века, а негде и преживело пад Цариграда, наставило је да живи у Италији, Шпанији и јужној Француској током *мрачних векова*, и постало је у XII и XIII веку заједничко наслеђе западне цивилизације“ (Оболенски, 1996, стр. 375). Касније, током XIX века, рецепција је текла кроз велике европске грађанске кодификације. Области у саставу Аустроугарске монархије са институтима римског права упознале су

се преко Француског грађанског законика (*Code civile*) и Аустријског грађанског законика, који је, уосталом, послужио као узор Јовану Хаџићу приликом писања Српског грађанског законика. Због неадекватне нормативе која би регулисала област личних службености одредбе овог Законика још увек су примарни извор судовима у Републици Србији, што отвара простор слободном судском тумачењу архаичних правних норми, доношењу опречних пресуда и правној несигурности.

С обзиром на то да је римско право темељ сваког демократског друштва, рецепција римског права и данас живи кроз процес усклађивања српског позитивног права са правом Европске уније. То представља свеобухватан, дугорочан и правно обавезујући процес, који произилази из Споразума о стабилизацији и придруживању. Тај процес подразумева постепено прилагођавање и усклађивање домаћих правних прописа са правним тековинама и елементарним правним постулатима Европске уније (*acquis communautaire*), а све у циљу обезбеђења компатибилности и правилне примене правних норми, што је кључни услов за чланство и улазак у демократску породицу европских земаља.

2. Римски концепт института личних службености

Гајева трипартитна подела права на лица, ствари и тужбе (*Omne ius quo utimur vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones*), коју је усвојио и Јустинијан у Институцијама, темељ је систематике права, која је касније прихваћена у француском (1804. године), аустријском (1811. године), српском (1844. године) и швајцарском (1912. године) грађанском законик у (Гај, 1982, стр. 24). У оквиру права која се односе на ствари посебно место имају стварна *права на туђим стварима* (*iura in re aliena*), мада би адекватнији назив био *права у туђим стварима*. То су апсолутна права која делују *према свима* (*erga omnes*). Суштинска разлика ових права у односу на својину лежи у чињеници да се својина заснива на својој ствари, док *iura in re aliena* носе само део својинских овлашћења, која леже на туђој, а не на својој ствари. Другим речима, титулар права стиче само део права на коришћење туђе ствари, док *ius abutendi* у смислу права располагања остаје на страни власника ствари. „Као стварно право, личне службености делују и према трећим лицима (*erga omnes*) која имају обавезу уздржавања. Међутим, поред стварноправних елемената који преовладавају, ове службености садрже и одређене облигационоправне елементе, тако да се ради о сложеном правном институту“ (Медић, 2017, стр. 604).

Римски правници су *iura in re aliena* класификовали на: службености (*servitutes*), залогу, суперфициес (*superficies*) и емфитевзу (*emphyteusis*). „Залог се разликује од других стварних права на туђим стварима, јер је она средство обезбеђења повериоца, а службености, суперфициес и емфитевза представљају право на коришћење туђе ствари“ (Стефановић, 2025, стр. 190).

Своје порекло службености дугују практичности Римљана и њиховој вештини практичног решавања проблема, која је настајала у пракси. „Римљани су, у настојању да реше конкретне случајеве, у великој мери консултовали грчку реторику, философију и логику“ (Вулетић, 2015, стр. 257). Службености представљају „цивилна стварна права која власнику ограничавају употребу ствари“ (Милошевић, 2005, стр. 242) и, као таква, настала су у намери регулације спорења насталих између суседа у Риму. Наиме, „првобитно у Риму, требало је да непокретности буду одвојене једна од друге физичким простором који није припадао ниједном од суседа. За градске непокретности, то се називало *ambitus*. Како је време пролазило и Рим је нарастао у пренасељену метрополу, овакав систем је постао неодржив“ (Perelló, 2013, стр. 607). У циљу рационалнијег коришћења градског земљишта, уместо амбитуса уведено је разграничење између парцела путем зида, који се означавао термином *заједнички зид* (*paries communis*), који се сматрао заједничким за оба суседа, што је условило настанак нових прописа у вези са тим. Ови зидови често су грађени са луковима (*paries fornicatus*), дизајнирани да ојачају њихову структуру, али и проходност између два имања, тј. земљишне парцеле. Међутим, вршење било каквих неовлашћених радњи на туђем поседу (*facere in alieno*) било је забрањено. За предузимање радње на имању суседа тражило се установљење службености, тј. овлашћења у корист невластника, тј. титулара службености да му ствар *служи*. Одатле и потиче термин *службености*, како у српском, тако и у латинском језику: *servire* – служити.

а) Земљишне (стварне) службености.

Римски концепт службености, прихваћен и додатно проширен Јустинијановим правом, обухватао је два облика: земљишне (стварне) и личне службености. То се види из Марцијанове сентенце из Дигеста: *Servitutes aut personarum sunt, ut usus et. usus fructus, aut rerum, ut servitutes rusticorum praediorum et urbanorum* – Службености су или личне, као употреба и плодоуживање, или стварне, као што су градске

или сеоске земљишне службености (Стојчевић & Ромац, 1971, стр. 458). „У римском праву најпре су се појавиле земљишне службености. Са појавом приватне својине, до које је дошло деобом до тада заједничке, колективне својине, указала се потреба за њима“ (Кочан, 2014, стр. 247). За настанак земљишних службености (*servitutes praediorum*) тражило се постојање два облика земљишта: послужно и повласно. „Земљишна службеност се установљава на једном земљишту, које се назива послужно земљиште (*praedium serviens*) у корист сопственика другог земљишта, које се назива повласно земљиште (*praedium dominans*). Римско право зна за две врсте земљишних службености: сеоске земљишне службености и градске земљишне службености. Као критеријум за поделу користио се карактер повласног земљишта: свако обрадиво земљиште потпадало је под сеоску службеност, макар се оно налазило и у оквиру простора опасаног градским зидинама, са друге стране, ако би се на земљишној парцели налазиле зграде, службеност на том земљишту била је градска, макар се парцела налазила на подручју села“ (Стефановић, 2025, стр. 191). Станојевић систематично набраја сеоске и градске службености: „сеоске службености су раније настале тако да су неке биле познате већ у време Закона 12 таблица: *iter* (право преласка пешице преко туђе непокретности), *via* (право преласка колима, службеност пута), *actus* (право прогона стоке), *aquaeductus* (спровођење воде преко туђе непокретности) и *aquaehaustus* (право узимања воде са туђег извора). Градске службености настале су у вези са порастом урбанизације, са ширењем Града Рима и оне олакшавају употребу зграда и грађевинског земљишта. Ту спадају: службености наслањања зграде на туђи зид, изградња балкона над туђим ваздушним простором, одвођење кишнице у туђе двориште“ (Станојевић, 2003, стр. 225).

б) Личне службености

Личне службености везане су за личност, а настају како би се одређеном лицу обезбедила корист на туђој ствари. Како се ради о строго личним правима, личне службености, сматрали су Римљани, није могуће пренети ни пословима *inter vivos*, нити *mortis causa*. „За различите врсте службености били су предвиђени другачији начини стицања, а најчешћи су били: тестамент, уговор и судска одлука“ (Стефановић, 2019, стр. 52). „Личне службености су институт који чине три стварна права: плодуюживање (*ususfructus*), употреба (*usus*) и становање (*habitatio*). Настале су на мотиву збрињавања жена – супруга након смрти мужа

и женске деце након смрти оца, који су у дугом историјском периоду имали неравноправан наследно-правни положај у односу на мужеве, односно мушке потомке“ (Лазих, 2000, стр. 1). Поједини аутори у личне службености сврставају и службеност употребе туђег роба и туђе животиње (*operae servorum vel animalium*) која титулару даје право да користи туђег роба и туђу животињу. „Сматра се да су почеци личних службености у жељи власника ствари да после своје смрти материјално обезбеди себи блиске особе, остављајући им легатом доживотно право коришћења имовине, коју иначе у целини тестаментом оставља потомцима. Они су као универзални сукцесори постајали власници заоставштине, али са теретом који је на одређено време ограничавао њихова својинска права“ (Бујуклић, 2011, стр. 265). Занимљиво је да су плодоуживање (*ususfructus*), употреба (*usus*) и становање (*habitatio*) током класичног права сматрани посебним правима, а не службеностима, при чему је плодоуживање искључивало титулару било какво право власништва на самој ствари, ограничавајући се искључиво на убирање плодова.

3. Плодоуживање (*ususfructus*)

У Јустинијановим Институцијама, плодоуживање (*ususfructus*) представља се као лична службеност путем које титулар службености добија „право коришћења и прибављања плодова са туђих ствари, не дирајући у њихову суштину – *Usus fructus est ius alienis rebus utendi fruendi, salva rebus substantia* (Јустинијанове Институције 2. 4. према Стојчевић & Ромац, 1971, стр. 510). Ова дефиниција иако вековима стара и данас је веома актуелна и примењива, рецепирана преко Српског грађанског законика и њене интерпретације Јована Хацића у члану 374 СГЗ-а: „Кома припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући, без сваког ограничења уживати“ (Живковић, 2014, стр. 182). Насупрот схватању изложеном у Јустинијановим Институцијама, Гај је сматрао да плодоуживалац не може стећи својину одржајем, зато што нема државину, већ само право употребе и прибављања плодова – *ius utendi fruendi* (Гај, 1982, стр. 113). Сматрамо да је Гајева дефиниција прецизнија и да више одражава природу плодоуживања, јер уколико неко према основу плодоуживања користи неку ствар и експлоатише је тако што, на пример, вади песак са речне обале или копа камен у каменолому, он суштински дира у суштину ствари, што је по дефиницији из Јустинијанових Институција забрањено

и искључено. Зато смо мишљења да је Гајева дефиниција адекватнија, уопштенија и сходно томе има већу практичну примењивост.

У почетку, плодоуживање се могло уговорити само у корист физичког лица, да би Јустинијановим правом то било проширено и на правна лица, али не у трајању дужем од сто година. „Плодоуживалац је имао право на плодове ствари (*fructus naturales* и *fructus civiles*), рачунајући и младунчад животиња, али не и право на дете робине. Плодоуживаоцу роба припадало је у својину све што роб прибави коришћењем имовине плодоуживаоца или сопственим радом, а на ономе што прибави по неком другом основу право својине припада власнику. Плодоуживање је лично, непреносиво право (осим код уступања путем парнице – *in iure cessio*), али се могло пренети вршење плодоуживања путем закупа, продаје или поклона“ (Лазић, 2000, стр. 26).

Корпус права којима титулар располаже чине: *usus* и *fructus*, тј. *ius utendi* и *ius fruendi*. Плодоуживалац је ствар могао на уобичајен начин да користи и убира плодове на њој. Обавезе плодоуживаоца биле су бројне: морао је да одржава послужну ствар и сноси нужне трошкове њеног одржавања, да се према ствари односи као савестан домаћин, тј. *bonus pater familias*, да употребом ствари не мења њену економску намену и да се обавезе да ће по окончању плодоуживања ствар вратити не дирајући њену суштину (*salva rebus substantia*). Сопственик ствари задржавао је право располагања на ствари (*ius abutendi, usus*), међутим, како он не врши никакву фактичку власт на ствари њему остаје само гола својина (*nuda proprietas*), тј. „власнику остане заправо само овлашћење потпуног располагања – преноса својине, а да све користи које ствар даје припадају другом субјекту“ (Слијепчевић, 2022, стр. 3). Предмет плодоуживања може да буде и покретна и непокретна ствар. Кључно је да то буде непотрошна ствар, јер по окончању плодоуживања титулар власнику ствар треба да врати у идентичном стању, непромењену. Међутим, током периода принципата ово правило је промењено. Плодоуживање се могло установити и на потрошним стварима (*res consumptibiles*), а названо је неправом плодоуживање (*quasi ususfructus*), које ће касније пандектна правна наука назвати *ususfructus irregularis*. За разлику од стандардног плодоуживања, где плодоуживалац враћа исту ствар сопственику, код неправог плодоуживања, неправи плодоуживалац у обавези је да по завршетку плодоуживања врати ствар исте врсте и квалитета у истој количини. Међутим, постоји још једна битна разлика између ова два облика плодоуживања: док право плодоуживања има стварноправни карактер, неправом плодоуживање представља облик облигационог односа.

4. Право употребе (*usus*)

Битна карактеристика римске правне традиције свакако је еволуција и трансформација правних института, условљена захтевима свакодневног живота, развоја трговинских односа и настанком робно-новчаних односа. Та пракса није мимоишла ни право употребе (*usus*). У почетку је титулар права употребе (узуар, *usuarius*) имао овлашћење које је Улпијан у једној изреци изложио на следећи начин: *Ко има право употребе, може употребљавати, али нема право прибирати плодове – Cui usus relictus est, uti potest, frui non potest* (Улпијан D.7.8.2. према Стојчевић & Ромац, 1971, стр. 510). „Дилема, која живи и данас, мучила је класичне правнике, те тако први покушај одређења обима права проналазимо код Августовог савременика Лабеоноа. Он разматра ситуацију у којој је дато право коришћења сеоског имања и у први план истиче две особине права: 1) да се не може поистоветити са плодоуживањем, јер је обим права ужи, те 2) нормира дејство личне службености *erga omnes*. Оно се огледа и у свом позитивном аспект, да има искључиво право коришћења складишта за вино и уље, и у негативном, да власнику имања може забранити приступ“ (Станојловић, 2023, стр. 159). Иако Лабеоново одредиште има прецизнији карактер шта по свом садржају употреба подразумева, у односу на Улпијаново виђење, то ипак не одређује у потпуности скуп овлашћења узуара. Како се право употребе показало непрактичним, нарочито у случају употребе предмета које није могуће употребљавати без убирања плодова (нпр. крава или маслињак), право употребе се временом проширило и на убирање плодова, али у минималном обиму, онолико колико је *довољно за своју егзистенцију и егзистенцију своје породице (quod ad victum sibi suisque sufficiat)*, како то наводи Улпијан у књизи 17 свога дела *Libri ad Sabinum* (*The Roman Law Library – Ulpianus libro 17 ad Sabinum*, 2025).

5. Право становања (*habitatio*)

Право становања такође представља личну службеност нормирану римским правом, на основу које титулар права (хабитант) стиче стварно право становања и употребе туђе куће (стамбеног простора) за сопствене потребе и потребе чланова своје породице. С обзиром на то да је у питању стварноправни, а не облигациони однос, право становања најчешће се установљавало легатом или поклоном. „*Habitatio* за разлику од других личних службености (*usus* – право коришћења и *ususfructus*

– право плодоуживања), није престајала са *capitis deminutio* – губитком статуса њеног титулара и *non usus* – невршењем. До Јустинијана је правна природа ове службености била спорна и поистовећивала се са власништвом. Од Јустинијана се, међутим, третирала као самостално стварно право на туђој ствари које се није могло пренети на треће лице“ (Kecman & Piljić, 2025, стр. 212).

6. Закључак

Личне службености представљају значајан институт стварног права који вековима постоји и који пружа овлашћења титуларима да користе туђе ствари као послужна добра, при чему немају право да захватају у супстанцу предмета службености. Римско право је познавало три облика личних службености: плодоуживање, употребу и право становања. Значај адекватне регулације личних службености може се увидети из саме чињенице да се њоме својина и својинскоправна овлашћења власника предмета ограничавају. Плодоуживаоцу припада право на плодоуживање, корисник ствари (узуар) има право на употребу ствари, док титулар права становања (хабитант) има право на становање. Власнику предмета службености преостаје само *гола својина*. Сваки од титулара добија одређена стварна права према предмету службености. Тако плодоуживалац има право да у потпуности користи послужну ствар и убира плодове. Употреба послужне ствари у себи носи редукована овлашћења у односу на плодоуживање, па тако узуар услужну ствар може да користи у оквиру личних или породичних потреба, при чему на њој може имати државину или судржавину. Хабитант такође има право на државину или судржавину над послужном ствари коју може остварити искључиво становањем, без права убирања плодова над њом.

У савременом праву од три личне службености из римског права, плодоуживање има највећи практични значај. Међутим, нормативно регулисање овако битног института у послератном периоду је изостало. Због тога је став судске праксе према одредбама Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације, да се на сва питања у вези са плодоуживањем сходно примењују одредбе Српског грађанског законика. Такво решење је у пракси проузроковало конфузију, јер су доношене судске пресуде са опречним и различитим решењима, што у крајњем исходу у великој мери утиче на правну сигурност. Мишљења смо да је неопходно *de*

lege ferenda унапредити правну регулативу и правно регулисати сва релевантна питања у вези са личним службеностима, с обзиром на то да се ради о институтима који су имали своје место у правним системима пре два миленијума, док у савременом позитивном српском праву то није случај.

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Доприноси аутора

Концептуализација, Н. С., В. В. и Г. М.; методологија, Н. С.; формална анализа, Н. С.; писање – припрема оригиналног нацрта, Н. С., В. В. и Г. М.; писање – преглед и уређивање, Н. С., В. В. и Г. М. Сви аутори су прочитали и сложили се са објављеном верзијом рукописа.

Финансирање

Ово истраживање није остварило никакво додатно финансирање.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис/додатни материјал, а додатна питања могу се упутити одговарајућем аутору/ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Stefanović Nenad

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary
in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

Vuletić Vladimir

University of Belgrade, Faculty of Law, Belgrade, Serbia

Milojević Goran

University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Law for Commerce and Judiciary
in Novi Sad, Novi Sad, Serbia

ROMAN LAW FOUNDATIONS OF THE MODERN INSTITUTION OF PERSONAL SERVITUDES

ABSTRACT: Although servitudes did not originally emerge in Roman law, but much earlier, Roman law laid the legal foundations for this institution, as well as for the majority of legal institutions that, through the influence of Roman legal history and tradition, were subsequently received into modern legal systems, including the contemporary legal system of the Republic of Serbia. Following the division of the Roman Empire, Serbia relied politically, culturally, religiously, and legally on its eastern part, the so-called Eastern Roman Empire, better known as the Byzantine Empire. Although medieval Serbian law was initially archaic and predominantly customary in nature, through the reception of institutions from Byzantine law, servitudes gradually found their place within the legal system of medieval Serbia. A major milestone in the reception of Roman law institutions was the enactment of the Serbian Civil Code of 1844, through which traditional Roman law institutions were implemented indirectly via the Austrian Civil Code. Contemporary Serbian law continues its course under the sails of Roman law and, as such, belongs to the family of continental European legal systems, whose origins, spirit, and tradition are rooted in the Roman state and legal heritage. In this manner, the Roman Empire, as the cradle of modern civilization, continues to live on today through its legal institutions. Roman law recognized two forms of servitudes: predial (land) servitudes and personal servitudes. By

employing historical, analytical, and comparative methods, the co-authors aim to present the historical development and significance of the institution of personal servitudes from the period of Roman law to contemporary legislative solutions, with the purpose of emphasizing the universality of the Roman legal legacy.

Keywords: *servitudes, Roman law, Serbian Civil Code, legal history.*

Литература

1. Кочан, Е. (2014). Појам и основне карактеристике стварних службености. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 86(4), стр. 246–261. <https://doi.org/10.5937/gakv1404246K>
2. Perelló, C. F. A. (2013). Origins of the Division of Servitudes into Natural, Legal and Contractual. *Journal of Civil Law Studies*, 6(2), pp. 603–616
3. Станојевић, О. (2003). *Римско право*. Сарајево: Правни факултет Универзитета у Сарајеву
4. Бујуклић, Ж. (2011). *Римско приватно право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање
5. Вулетић, В. М. (2015). Дух римске правне науке као темељ европских интеграција Србије. *Српска политичка мисао*, (2), стр. 255–274
6. Гај (1982). *Институције*. Београд: Нолит
7. Зорић, М., & Жупљанић, М. (2019). Рецепција римског права. *Одитор*, 5(1), стр. 81–92. <https://doi.org/10.5937/Oditor1901079Z>
8. Кесман, М., & Piljić, D. (2025). Institut habitatio u Porodičnom zakonu Republike Srpske. *Social Sciences*, 18, pp. 211–219. <https://doi.org/10.63356/stes.soc.2025.016>
9. Лазич, М. (2000). *Личне службености: ususfructus, usus, habitatio*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета
10. Маленица, А., & Деретић, Н. (2011). *Римско право*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, Центар за издавачку делатност
11. Медић, Д. (2017). Личне службености У: Лукић, Р. (ур.), *Зборник радова „Двадесет година Дејтонског мировног споразума“* (стр. 602–617). Сарајево: Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву
12. Милошевић, М. (2005). *Римско право*. Београд: Номос

13. Оболенски, Д. (1996). *Византијски комонвелт: Источна Европа, 500–1453*. Београд: Просвета
14. Острогорски, Г. (1969). *Историја Византије*. Београд: Просвета
15. Слијепчевић, Љ. (2022). Право на имовину кроз домаће прописе и чл. 1 Протокол чл. 1 уз ЕКЉП. „Адвокатска канцеларија“ Приступљено 14. 5. 2026. <https://www.pars.rs/public/Dokumenti/Publikacije/1459/Pravo-na-imovinu-Ljuba-Slijepcevic.pdf>
16. Станковић, Е., & Владетић, С. (2018). Универзалност правила римског права везаних за институт службености. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 57(79), стр. 387–396
17. Станојловић, В. (2023). Службеност употребе (*usus*) у римском и српском праву. *Анали Правног факултета у Београду*, 71(1), стр. 153–170. https://doi.org/10.51204/Anali_PFBU_23105A
18. Стефановић, Н. (2019). *Iura in re aliena* – службености (*servitutes*). *Право – теорија и пракса*, 36(4-6), стр. 48–58. <https://doi.org/10.5937/ptp1904048S>
19. Стефановић, Н. (2025). *Римско право*. Нови Сад: Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
20. Стојчевић, Д., & Ромац, А. (1971). *Dicta et regulae iuris: латинска правна правила, изреке и дефиниције са преводом на српскохрватски језик и објашњењима*. Београд: Савремена администрација
21. *The Roman Law Library – Ulpianus libro 17 ad Sabinum*. Приступљено 14. 5. 2026. https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/uipian_scott.html
22. Живковић, М. (2014). Уређење личних службености у српском грађанском законуку У: Полојац, М., Мирковић, З., & Ђурђевић, М. (уред.), *Српски грађански законик – 170 година* (стр. 191–194). Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање